

УДК 378.147:37.015

Сопова Д. О.

Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ

ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ АКАДЕМІЧНОЇ ЧЕСНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ПРАКТИЦІ

У роботі визначені історичні особливості формування академічної чесності студентів. Розглянуто вплив проявів академічної нечесності на етичні цінності вищої освіти. З'ясовано, що поширеність плагіату серед студентів та їх ставлення до проявів академічної нечесності впливають на культурні умови, а також на академічне середовище. Доведено необхідність дослідження та порівняння академічної поведінки в різних країнах для встановлення еквівалентних стандартів освіти в Європі. Висвітлено залежність поширеності плагіату від культурної характеристики академічного оточення. «Моделі» університетів світу подані як стилі навчання, які започаткували розвиток академічної чесності майбутніх фахівців. Досліджено особливості юстиції університетів Європи Нового часу та їх вплив на етичну поведінку студентів.

Ключові слова: академічна чесність, етичні кодекси, «моделі» університетів світу.

Сопова Д. О.

Киевский университет имени Бориса Гринченко, Киев

ИСТОРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМЫ АКАДЕМИЧЕСКОЙ ЧЕСТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ В ЕВРОПЕЙСКОЙ ПРАКТИКЕ

В работе определены исторические особенности формирования академической честности студентов. Рассмотрено влияние проявлений академической нечестности на этические ценности высшего образования. Определено, что распространенность плагиата среди студентов и их отношения к проявлениям академической нечестности влияют на культурные условия, а также на академическую среду. Доказана необходимость исследования и сравнения академического поведения в различных странах для установления эквивалентных стандартов образования в Европе. Выявлена зависимость распространенности плагиата от культурной характеристики академического окружения. «Моделі» университетов мира представлены как стили обучения, которые начали развитие академической честности будущих специалистов. Исследованы особенности юстиции университетов Европы Нового времени и их влияние на этическое поведение студентов.

Ключевые слова: академическая честность, этические кодексы, «моделі» университетов мира.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Академічна нечесність була поширена в тій чи іншій мірі з моменту заснування вищих навчальних закладів. Вони мали різні дисциплінарні кодекси для суб'єктів навчання, але все одно фіксували неетичну поведінку як у студентів, так і у викладачів. Як освітнє явище питання академічної чесності вивчалося науковцями М. Гриньовою, Н. Гапон, Д. Загірняком, В. Ромакіним, Р. Белановою, О. Траверсе, Т. Ярошенко, А. Сингаївською, О. Цокур, Л. Півневою, Л. Рижак, які в різний час досліджували загальнотеоретичні аспекти формування академічної чесності в європейській освіті.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Твори Аристотеля про політику та етику вплинули на академічну цілісність у західній традиції. Філософ писав, що етичні кодекси повинні втілюватися в законах, пов'язаних з усією структурою соціальних та політичних систем, а також наголосив, що молоді громадяни мали вивчати ці закони, щоб жити у

суспільстві за прийнятними правилами. Суть присяги Гіппократа "Не нашкодь" була моделлю для медичних та освітніх етичних кодексів. Вона включала в себе зобов'язання служити іншим безкорисливо і чесно. Колоніальні школи та коледжі дотримувалися політики, яка вимагала моральної та етичної поведінки. Незважаючи на випадки відхилень, чесна поведінка високо цінувалася. Покарання за аморальність було суворим і миттєвим. У шкільних книгах, підкреслювалися роль обов'язку, честі, поваги до влади та важкої роботи.

На жаль, у сучасних умовах спостерігаємо зростання проявів академічної нечесності у загальноосвітніх школах та університетах. Більш широко суспільством було оскаржено шахрайську неетичну поведінку у державних, релігійних, економічних та ділових організаціях. Як наслідок, в усіх європейських суспільствах, установах та організаціях поширюється увага до підтримки високопродуктивних режимів доброчесності, чесності та відповідальності [1].

Академічна нечесність підриває центральні цінності вищої освіти. Цілісність досліджень професорсько-викладацького складу та студентів залежить від можливості застосувати результати. Відповідальність за етичну поведінку може бути індивідуальною або груповою. Бакалаври та аспіранти керуються політикою академічної цілісності, яка визначає особливу поведінку обману чи нечесності. Відповідальність студентів та викладачів визначається політикою університету, яка виробляє різноманітні санкції проти студентів, що продемонстрували таку поведінку, в тому числі необхідність повторно брати курси, захищати наново оцінки на курсах, при вивченні яких вони застосували обманні прийоми. Плагіат широко представлений в академічному та науковому середовищі, незважаючи на те, що це суперечить основним академічним та науковим принципам. Хоча існують різні загальні визначення академічної несправедливості, яка включає в себе плагіат, багато університетів все ще не мають явних правил щодо визначення академічної та наукової нечесності.

Поширеність плагіату багато в чому залежить від культурної характеристики академічного оточення. У різних суспільствах є різне ставлення до плагіату. Плагіат серед студентів, як правило, вважається менш серйозною формою прояву академічної нечесності, ніж обман на іспитах. Суворі правила повинні існувати не тільки для стримування студентів і всіх членів академічної і наукової спільноти від нечесної поведінки, а також для їх етичного виховання. Багато випадків плагіату відбуваються через відсутність знань або наслідків такої поведінки, тому найкращий підхід до запобігання плагіату – це виховання у студентів чесності у науці та професійній діяльності.

Молодь слід ознайомити з різними формами порушення науковості і академічної цілісності, включаючи плагіат, через приклади з історії науки, а також слід підвести їх усвідомлення неприйнятності такої поведінки. Поширеність плагіату серед студентів та їх ставлення до порушення академічної та наукової цілісності має бути дослідженим для чіткого формулювання правил запобігання крадіжці чужих наукових здобутків і розробки системи освіти на основі академічної чесності [4].

У загальних рисах започаткування академічної чесності було впроваджено в таких основних «моделях» університетів світу.

Гумбольдтівський «дослідницький університет» – навчання тісно пов'язане з глибокими науковими дослідженнями, самостійною роботою. Студенти зобов'язані «схоплювати» на льоту новітні наукові ідеї, процес навчання тісно пов'язаний з передовою наукою, постійно йде пошук нових наукових знань з тим, щоб в дійсності випускники стали першовідкривачами у своїх сферах професійної діяльності.

Британська модель інтернатного типу (модель Оксфорда) – студенти живуть, навчаються, харчуються, займаються спортом, культурно відпочивають на території університету. Кожен коледж побудований по замковому типу: навчальні корпуси, аудиторії, гуртожиток, бібліотека, спортзал, їдальня, клуб – все під одним дахом. Лекції та семінари

мають форму тьюторських занять (кураторських, тренерських), де вчитель і той, кого навчають, спілкуються неформально, навчання проходить під пильним викладацьким поглядом. «Учитель, виховай учня» – основний девіз. Студенти живуть в комфортних для навчання умовах, все підпорядковано навчанню. Вони мають виняткову можливість майже щодня спілкуватися між собою, разом штурмувати «бастіони науки».

Система освіти у Великобританії значно відрізняється вже на перших рівнях, у середній школі. Тут обов'язкове 11-річне навчання в школі: іспити для отримання атестату не дають можливості відразу вступати до ВНЗ. Необхідна додаткова освіта протягом 2 років навчання в середній школі дозволяє стати володарем атестата про загальну освіту підвищеного рівня, яка дає право вступати до університетів, а також в багато інших навчальних закладів вищої ланки, як правило, без іспитів.

Ступінь навчання бакалавра – три роки. Більшість студентів вивчають один основний предмет з гуманітарної, суспільствознавчої, природничо-наукової та прикладної сфер науки. Однак вони зобов'язані вивчити і суміжні дисципліни, в тому числі і додаткові. Навчання ведеться як індивідуально-тьюторське за допомогою кураторів, читаються лекції, семінари, практичні та лабораторні заняття.

Відмінною рисою університетів Англії є те, що викладачі прагнуть прищепити студентам кращі моральні риси характеру, розвинути в них милосердя, культивують і понад усе цінують чесність, безкорисливість, вміння прийти на допомогу іншому, чого, часом, так не вистачає в житті. Важливою є безкорисливість у пошуках наукової істини.

За порадою тьютора студенти обирають курси для навчання. Лекцій мало, вони одногодні і розкривають ключові питання. Багато годин відводиться на самостійне опрацювання.

За 3–4 роки студент отримує ступінь бакалавра. Для здобуття ступеня магістра необхідно захистити перед групою дисертацію або написати екзаменаційну письмову роботу. Наступні рівні кваліфікації – ступінь доктора філософії і доктора наук. Найвищий академічний ступінь присуджується після публікації ґрунтовних праць, урахується і авторитет ученого в наукових колах. У кінці першого року навчання здаються іспити – «прелітс», після третього року – фінальні випробування – чи «Файналс». Випускники коледжу повинні прийти, як правило, з гвоздиком в бутоньєрці – «субфаск». Фінальна частина навчання проходить суворо в спеціальних екзаменаційних школах. Бути випускником Оксфорда – почесно і престижно.

Французька модель «великих шкіл» (Сорбона) – елітарне навчання з широкими і давніми свободами, де випускають фахівців «під замовлення». Університетські високоосвічені професійні кадри вважаються в країні і світі суперелітою, саме тут відбувається своєрідна «селекція» (відбір) інтелектуалів, здатних щонайкраще розпорядитися своїм талантом, проявити себе в науково-дослідній діяльності. Можливо, в якійсь мірі це ті «білі комірці», які самовіддано служать державі і народу, роблять світ і життя яскравішим, багатшим. Випускникам від початку обіцяють кар'єрне зростання, успіх в суспільному житті, добробут, шану і повагу, широко культивується командна формула успіху.

У Франції свідоцтво про повну загальну середню освіту учні отримують по закінченню 12-річного навчання. В університетах навчаються в два етапи.

Перші два роки – початкова вища освіта, за I цикл навчання студенти отримують свідоцтва для продовження освіти.

Другий цикл – безпосередня підготовка до професійної і громадської діяльності. За два наступні роки видається диплом ліценціата і «Метріз», де вказується дисципліна, засвоєна студентом.

Дипломи «ліценціата» єдині для всіх ВНЗ, для їх отримання необхідно прослухати курси загальнофундаментального характеру і професійної складової не менше 350–550

навчальних годин. Диплом «Метріз» свідчить про фундаментальну наукову або науково-технічну підготовку, «має професійне призначення».

Вимоги переходу з першого рівня другого циклу – «ліценціата» на другий – «Метріз» дуже жорсткі і серйозні. Ті, хто має «Метріз», можуть претендувати на заняття науково-дослідницькою діяльністю. Щоб отримати ступінь доктора, треба мати диплом поглибленої підготовки і здати ще кваліфікаційні теоретичні іспити з обраної спеціальності та написати і захистити дисертацію за результатами самостійних наукових досліджень.

Для отримання ступеня магістра необхідне навчання протягом 4,5–5,5 років. Єдиним науковим ступенем є ступінь доктора наук, який можна отримати після чотирирічного навчання (60–80 залікових одиниць) та захисту докторської дисертації [3].

Особливе місце в структурі університетського управління належить дисциплінарним службовцям. Дисциплінарні проблеми завжди були характерні для студентської спільноти, і увага до них з боку влади посилювалася в ранній Новий час.

Представники академічної влади не тільки намагалися замкнути в колегіях і гуртожитках студентів – «молодих людей, гарячих, недосвідчених і охочих до задоволень», як констатувалося в новому Абердінському кодексі, виданому близько 1600 року, але прагнули також контролювати їх і за межами університету.

Для особливої мети, – наглядати за студентами, університетське правління в Абердіні призначало «тижневника», в Оксфорді – двох професорів, у Саламанці – суддю, у Гейдельберзі – педеля, у Лувені – професора-наукового керівника, у Лейдені – міського бейліфа. Якщо до середини XVI ст. ректор як верховний суддя університету, перш за все, ніс відповідальність за підтримання порядку і намагався уникати конфліктів, то пізніше університетські суди набагато більше уваги стали приділяти питанням моральності і гарної поведінки.

Відомості, що збереглися в архівах університетських судів, підтверджують, що молодих людей було нелегко дисциплінувати. Багата джерельна база про функціонування судів в ранній Новий час послужила основою для широкого кола дослідницьких робіт, присвячених цій темі.

Не всім університетам, заснованим після 1500 р. було подаровано право мати свій власний суд. Наприклад, справи членів академічної спільноти Утрехтського університету в Голландській республіці, Марбурзького, Йенського і Вюрцбурзького університетів у Німецькій імперії розглядалися в верховних провінційних і княжих судах. У більшості університетів головою суду був ректор, у студентських університетах цю функцію виконували канцлер, проректор, віце-ректор або який-небудь зовнішній чиновник, що виконував ректорські обов'язки.

Склад університетського суду відрізнявся в залежності від місцезнаходження навчального закладу. Так, в університеті як судовому органі відбуваються загальноуніверситетські зібрання – консисторії.

В Оксфорді конвокація була одночасно вищим апеляційним судом, так званим «судом канцлера». В університеті Пуатьє суд складався з ректора і двох делегатів від кожного факультету і нації, а канцлеру і зберігачу привілеїв було дозволено бути присутнім на сесіях суду; з 1768 року до складу університетського суду входили ректор, декани, один представник від кожної нації, генеральний прокурор і генеральний секретар.

Університетські суди у Франкере, Гронінгені і Хардервейку склалися з ректора і декількох професорів. У Лейдені муніципалітет у зв'язку з його значним внеском у справу заснування університету намагався зберегти свій вплив на академічні справи, унаслідок чого до суд увійшли ректор, чотири асessori, що обираються від чотирьох факультетів, чотири бургомістри і два ольдермени. Нотаріуси, клерки, синдики, юристи, соліситори і педелі забезпечували організацію і ведення діловодства університетських судів.

Досі не з'ясовано, хто виконував функцію охорони правопорушників в університетських в'язницях, на стінах яких, наприклад, у Копенгагені, Гейдельберзі та Кракові, досі збережені написи, зроблені студентами в XVI–XVIII ст.

До компетенції університетського суду входили цивільні і кримінальні справи всіх членів університетської спільноти.

Студенти і викладачі з їхніми дружинами, іншими членами сім'ї та слугами, зовнішні чиновники, які призначалися університетом, друкарі і продавці книг уважалися членами університетської спільноти.

У деяких університетах кримінальні справи могли перенаправлятися в цивільні суди, але, наприклад, у Падуї – тільки за згодою ректора. У число найбільш частих правопорушень входили релігійні злочини, академічне шахрайство, аморальна поведінка, пияцтво, часто зі супроводжуваними вербальними або фізичними образами, вбивства, крадіжки, вандалізм, дуелі, носіння зброї, невиконання взятих на себе зобов'язань, несплата боргів, азартні ігри, обман.

Університетський суд раннього Нового часу засуджував до винесення вироку – штрафу, тілесних покарань або тюремного ув'язнення. За серйозні правопорушення студент або викладач підлягав виключенню з університету. Апеляція була можлива тільки у верховному державному суді: Королівській раді в Англії, парламентах у Франції, провінційних або центральних радах у Нідерландах, муніципальних радах в італійських комунах.

Поділ юрисдикції між університетськими і міськими судами служив причиною постійних конфліктів між «містом і мантією». Городяни критикували університетську владу за те, що та була надто толерантною по відношенню до своїх підсудних і на багато справ дивилася крізь пальці, особливо якщо це стосувалося злочинів, скоєних студентами проти городян.

Особливе становище членів академічної спільноти викликало все більше невдоволення з боку тих, хто в нього не входив. Університети по-різному реагували на цю проблему: у Кембриджі, наприклад, суд канцлера розглядав всі звичайні справи, але в разі звинувачення міським жителем члена університетської корпорації в більш серйозних кримінальних злочинах, справа розглядалася судом присяжних, який складався наполовину з членів університетської корпорації, наполовину – з городян [2].

ВИСНОВКИ. У кінці XVII–XVIII ст. компетенції університетських судів серйозно скоротилися і звелися до розгляду випадків академічної нечесності. Але до кінця періоду старого порядку навіть у тих країнах, де університетські суди продовжували функціонувати в повному масштабі, їх значення і сама необхідність існування були поставлені під сумнів, оскільки ці органи академічної влади перешкоджали державі уніфікувати і централізувати судову і адміністративну системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рогожа М. Академическая честность как этическая проблема / М. М. Рогожа // Вестник прикладной этики. – Тюмень, 2016. – Вып. 49. – С. 99–109.
2. Морозова М. Європейський університет – інститут у Флоренції / М. Морозова // Європейський альманах. Історія. Традиція. Культура. – М. : Наука, 1993. – С. 170–174.
3. Добко Т. Академічна культура як необхідна передумова ефективного управління сучасним університетом в умовах автономії / Т. Добко // Університетська автономія. – К. : Дух і Літера, 2008. – С. 93–102.
4. Фініков Т. В. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – К. : Таксон, 2016. – 234 с.

Sopova D.

Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv

HISTORICAL ANALYSIS OF THE ACADEMIC INTEGRITY PROBLEM OF FUTURE PROFESSIONALS IN EUROPEAN PRACTICE

The paper identifies the historical peculiarities of the formation of students academic integrity. The influence of manifestations of academic dishonesty on the ethical values of higher education is considered. The prevalence of plagiarism among students and their relation to the manifestations of academic dishonesty are affecting on cultural conditions, as well as the academic environment. At the same time, in multicultural communities such as the European community, it is necessary to study and compare academic behavior in different countries for establishing of equivalent educational standards in Europe. The dependence of the prevalence of plagiarism on the cultural characteristics of the academic environment is identified. "Models" of the world's universities are presented as learning styles that initiated the development of academic integrity of future professionals. The peculiarities of the justice of the European universities of modern times and their influence on the ethical behavior of students are investigated.

Key words: academic integrity, honor codes, "models" of universities of the world.

REFERENCES

1. Rogozha, M. (2016), "Academic honesty as an ethical issue", *Vedomosti prikladnoy etiki*, no. 49, pp. 99–109. [in Russian]
2. Morozova, M. (1993), " European University – Florence Institute", *Yevropeyskyy almanakh. Istoriya. Tradytsiya. Kultura*, pp. 170–174. [in Ukrainian]
3. Dobko, T. (2008), "Academic culture as a prerequisite for effective management of a modern university in the conditions of autonomy", *Universytetska avtonomiya*, pp. 93–10. [in Ukrainian]
4. Phinikov, T.V. and Artyukhova, A.Ye. (2016), *Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu: posibnyk*, Takson, Kyiv, Ukraine. [in Ukrainian]

Сопова Дана Олегівна,

Аспірант, викладач циклової комісії з педагогічної освіти Університетського коледжу, Київський університет імені Бориса Грінченка, просп. Гагаріна, 16, 02094 м. Київ, Україна
Тел. +380938061084.
E-mail: d.sopova@kubg.edu.ua

Sopova Dana Olegivna,

PhD student,
teacher in the University College,
Borys Grinchenko Kyiv University, 16
Gagarina Ave., 02094 Kyiv, Ukraine,
Tel. +380938061084.
E-mail: d.sopova@kubg.edu.ua

Стаття надійшла 16.09.2017